

Nieuwsbrief leren

Leren en studeren thuis en op school

Lieven Coppens

nieuwsbrief.leren@skynet.be

<http://www.nieuwsbriefleren.be>

jaargang 6

Oktober 2006

Voorwoord

Stilaan krijgt het nieuwe schooljaar weer zijn gewone routine. De leerkrachten en leerlingen zijn aan elkaar gewend, het ritme van lessen leren, huiswerk maken, ... krijgt een regelmatig tempo. Oktober is ook de maand waarin men stilaan de leerlingen ontdekt die extra zorg nodig hebben. Voor een aantal onder hen zal er een doorverwijzing nodig zijn. Een goede en duidelijke diagnose is van "leer"-belang...

In dit nummer ga ik nog even door op het stukje dat ik in het vorige nummer schreef onder de titel *ADHD komt zelden alleen*. Ik dank de persoon die mij hierover feedback gaf. Dankzij haar kan ik nu een vollediger beeld geven.

En wat die verschrijving betreft in verband met de **Cito Index** voor de **LeesTechniek...**: de freudiaanse feedback die ik hierover kreeg zegt meer over degene die de feedback gaf dan over mijn "klaviermotoriek"... Maar goed, dat hebben we al wel meer meegemaakt...

Lieven

Het verband tussen ADHD en DCD

In de vorige nieuwsbrief had ik het in het artikel *ADHD komt zelden alleen*¹ over het feit dat ongeveer twee derde van de kinderen met ADHD minstens nog één bijkomend probleem hebben. In dit nummer wil ik dat lijstje verder aanvullen. Ik las het overzichtsartikel² van de Zweedse professor Christopher Gillberg over DAMP³.

ADHD overlaps with other disorders, conditions, and problems at an extremely high rate. This overlap is usually – sometimes erroneously – referred to as "comorbidity". In the past, the MBD label allowed for the comorbidity under the umbrella catch-all etiquette. The gradual takeover as ADHD as the accepted terminology in the field has led to a purported "purification" of the scientific studies in the field, such that, unfortunately, the overlap with other problems has been ignored. In particular, students of ADHD have neglected the very substantial overlap with motor control dysfunction. The frequent co-occurrence of psychiatric problems in ADHD has slowly become acknowledged, but the high rate and clinical significance of coexisting developmental

¹ [Klik hier om de vorige nieuwsbrief te openen.](#)

² GILLBERG C., Deficits in attention, motor control, and perception: a brief review. in: *Disease in Childhood*, 2003, 88, pp.904-910.

³ [Klik hier om het artikel van het Internet te plukken.](#)

³ DAMP staat voor **D**eficits in **A**ttention, **M**otor control, and **P**erception: tekorten in de aandacht, motorische beheersing en de waarneming.

incoordination problems (and, to some extent, other specific developmental problems, such as speech-language dysfunction) have been virtually ignored¹.

Kort samengevat: de komst van het begrip ADHD heeft er voor gezorgd dat men de aandacht verloor voor een aantal ontwikkelingsproblemen, waaronder niet in het minst de coördinatieproblemen. Deze aandacht was er wel toen men nog sprak over MBD, omdat MBD werd gedefinieerd als:

... a combination of several dysfunctions in the field of attention, activity regulation, impulse control, motor control, learning problems, speech and language difficulties, and perceptual abnormalities².

In de Scandinavische landen wilde men met het begrip DAMP het MBD-syndroom operationaliseren. Dit gebeurde al lang voordat de DSM-III^R verscheen. Hierin werd voor het eerst het begrip ADHD formeel omschreven. Intussen zijn we zo ver dat DAMP omschreven wordt als de combinatie van ADHD met DCD (ontwikkelingsdyspraxie). Hierbij gaat men uit van de diagnostische criteria voor beide problemen zoals ze omschreven worden in de DSM-IV.

Momenteel gaat men er van uit dat de helft van alle gevallen van ADHD beantwoorden aan de criteria voor DAMP. Met andere woorden: deze personen hebben ADHD én ontwikkelingsdyspraxie. Het overzicht van de bijkomende problemen van ADHD ziet er dan zo uit:

Stoornis	Procentueel voorkomen
leerstoornis	50%
ontwikkelingsdyspraxie (DCD)	50%
oppositieel opstandige stoornis	40%
angststoornis	30%
oppositieel gedragsstoornis	25%
manische en bipolaire stoornis	20%
depressie	10% - 30%
tics en Tourette-syndroom	7%

Maar ook het DAMP-syndroom lijkt niet alleen te komen. Vier Zweedse studies geven aan dat DAMP de volgende overlapping heeft met andere problemen³:

Stoornis	Procentueel voorkomen
autisme spectrum stoornis	66%
psychiatrische problemen (antisociaal gedrag, bipolaire stoornis, middelenmisbruik)	66%
leerproblemen	65% - 80%
depressie	33%
gedragsstoornis	10%

¹ GILLBERG C., Deficits in attention, motor control, and perception: a brief review. in: *Disease in Childhood*, 2003, 88, pp.904.

ADHD valt in grote mate samen met andere stoornissen, aandoeningen en problemen. Gewoonlijk, en soms ook verkeerdelijk, wordt deze overlapping omschreven als "comorbiditeit". In het verleden werd deze "comorbiditeit" opgevangen in het alomvattende begrip MBD. Toen ADHD geleidelijk aan de algemeen aanvaarde term werd, leidde dit tot een opzettelijke "zuivering" van de veldstudies. Dit gebeurde in die mate dat de overlapping met andere problemen werd genegeerd. Meer in het bijzonder negeerden de onderzoekers naar ADHD de zeer grote overlap met problemen in de beheersing van de motoriek. Terwijl het frequente samenvallen van ADHD met psychiatrische problemen geleidelijk aan werd erkend, werd het grote aantal van de eveneens aanwezige coördinatieproblemen en hun betekenis in de ontwikkeling (en in mindere mate andere ontwikkelingsproblemen zoals spraak- en taalproblemen) nagenoeg genegeerd.

² GILLBERG C., Deficits in attention, motor control, and perception: a brief review. in: *Disease in Childhood*, 2003, 88, pp.904.

...een combinatie van verschillende problemen op het vlak van aandacht, het regelen van de activiteit, impuls- en motorische controle, leerproblemen, problemen met taal en spraak en perceptuele afwijkingen.

³ GILLBERG C., Deficits in attention, motor control, and perception: a brief review. in: *Disease in Childhood*, 2003, 88, pp.906.

Let op: deze cijfers zijn richtcijfers die ik extrapoleerde uit het gelezen artikel. Een aantal van deze percentages zijn leeftijdsgebonden. Wie meer wil weten, leest beter het volledige artikel.

Kinderen met een dergelijke combinatie van ADHD en ontwikkelingsdyspraxie hebben duidelijk extra hulp nodig op verschillende vlakken. Door de aard van deze problematiek zal de aangeboden hulp vaak multidisciplinair van aard moeten zijn. In het artikel van Gillberg worden de volgende maatregelen aangeraden¹:

- Psycho-educatieve maatregelen.
 - Informeer de ouders over de aard van het probleem.
 - Informeer het kind over wat er met hem aan de hand is van zodra de diagnose gesteld is. Alles wat kan benoemd worden is immers minder bedreigend dan iets dat niet benoemd wordt. Kinderen met DAMP zijn zich er, vanuit de feedback uit hun omgeving, sterk van bewust dat er iets met hen aan de hand is.
 - Geef duidelijk de boodschap aan het kind dat het probleem niet zijn schuld is.
 - Informeer iedereen die met het kind te maken heeft over het probleem: zo worden vooroordelen en andere problemen vermeden!
 - Maak de familie van het kind tot experts van het probleem. Leg duidelijk uit wat DAMP, ADHD en ontwikkelingsdyspraxie is en wat ze allemaal kunnen verwachten.
- Speciale onderwijskundige maatregelen.
 - Geef veel één-één begeleiding als je wil dat het kind veel bijleert.
 - Roep het kind regelmatig tot de orde.
 - Geef het kind meer tijd voor de opgedragen taken.
 - Laat het kind regelmatig pauzeren: op die manier kan het zich ook beter concentreren.
- Interventies in verband met de motorische coördinatie.
 - Licht eerst en vooral de turnleerkracht in over het probleem.
 - Geef het kind, indien mogelijk, turnles in een groepje kinderen met gelijkaardige problemen: dit voorkomt dat het kind zou weigeren om mee te doen.
 - Werk met een aangepast handelingsplan voor lichamelijke opvoeding. Werk op:
 - spiertonus
 - lichaamshouding
 - lichaamsbeeld
 - fijne motoriek
- Therapie op het vlak van taal en spraak. Dyslexiebehandeling.
 - Hiervoor wordt er verwezen naar de specifieke behandelingen voor deze problemen.

In verband met medicatie en DAMP raadt Gillberg aan om dit maar in te schakelen nadat men gedurende een periode van ongeveer zes maanden andere behandelingswegen heeft uitgeprobeerd. Enkel in zeer extreme gevallen lijkt het hem aangewezen onmiddellijk met medicatie te starten.

Informatieve websites over aandachtstoornissen

Attention Deficit Disorder Association
<http://www.add.org>
(Verenigde Staten)

ADDers
<http://www.adders.org>
(Verenigd Koninkrijk)

Attention Deficit Disorder Information and Support Service
<http://www.addiss.co.uk>
(Verenigd Koninkrijk)

Children and Adults with Attention Deficit/Hyperactivity Disorder
<http://www.chadd.org>
(Verenigde Staten)

Hypersupers
<http://www.hypersupers.org>
(Frankrijk)

¹ GILLBERG C., Deficits in attention, motor control, and perception: a brief review. in: *Disease in Childhood*, 2003, 88, pp.908-909.

Time-Out kaart

Ik zag een kaartje zoals dit op de website van www.adders.org. Dit kan voor sommige leerlingen een middel zijn om zonder veel omhaal aan de leerkracht te laten weten dat ze er even tussenuit moeten. Ik denk hierbij niet alleen aan overbeweeglijke kinderen, het kan ook van nut zijn voor kinderen met bepaalde gedragsproblemen. Sommige kinderen voelen perfect aan wanneer het hen te veel aan het worden is. Met zo een kaartje kunnen ze dit zonder veel omhaal aan de leerkracht laten weten. Hij hoeft ze daarom niet zonder meer de klas laten verlaten.

Een attente leerkracht kan hen dan een boodschap laten doen of een kleine opdracht geven waardoor ze de tijd krijgen om weer tot rust te komen.

Het is wel belangrijk om rond het gebruik van een dergelijk kaartje duidelijke en voor iedereen aanvaardbare afspraken te maken. De tekst kan in die zin dan ook altijd aangepast worden.

Je kunt een kaartje maken dat zo groot is als een bankkaart. Als je het bovendien nog lamineert, heb je een handig en slijtbestendig instrument. Een laatste tip: laat de leerling er zijn handtekening of naam op zetten nadat je de afspraken over het gebruik ervan op papier hebt gezet. Op die manier bevestig je nog maar eens dat dit kaartje een zekere verantwoordelijkheid met zich mee brengt.

Vroegtijdige onderkenning van leesproblemen

1 Boekoriëntatie	
2 Verhaalbegrip	
3 Functies van geschreven taal	
4 Relatie tussen gesproken en geschreven taal	
5 Taalbewustzijn / fonologisch bewustzijn	
5 Taalbewustzijn / Fonemisch bewustzijn	
6 Alfabetisch principe	

In Nederland, net zoals in Vlaanderen, wordt er in de kleuterklassen werk gemaakt van voorbereidend lezen. Men werkt daar rond zes tussendoelen die allemaal te maken hebben met de beginnende (ontluikende) geletterdheid:

- boekoriëntatie
- verhaalbegrip
- functies van geschreven taal
- relatie tussen gesproken en geschreven taal
- taalbewustzijn/fonemisch bewustzijn
- alfabetisch principe

Een aantal creatieve Nederlanders heeft zich aan het werk gezet om deze tussendoelen om te zetten in concrete activiteiten. Het resultaat van hun werk werd het *Leeskastje*. Dit is een kastje met verschillende laden en een boekenplank. In het kastje zit, per tussendoel, het materiaal dat je nodig hebt om de verschillende activiteiten uit te voeren. Wie naar <http://www.hetleeskastje.nl> gaat, zal onmiddellijk ontdekken dat een dergelijk kastje ook in de Vlaamse kleuterklassen welkom zou zijn.

Het *Leeskastje* is niet bedoeld als een nieuwe methode en is geen pasklaar middel om leesproblemen te voorkomen. Het kan wel gebruikt worden als een instrument om vroegtijdig leesproblemen te signaleren en te remediëren. Tegelijk ben je aan het werken aan de beginnende geletterdheid van alle kleuters.

Meer informatie vind je op de website.